

Latgales katoļu bērnu tradīcijas tiek saglabātas

Virsroku ņem materiālā pasaule

Lidija Kirillova

Lai gan katoļticīgie dzīvo visos Latvijas novados, tieši Latgalē ticīgās tradīcijas tiek ievērotas visstingrāk. Laikam ritot, mainās situācija, apstākļi – 21. gadsimtā ar baznīcas dzīvi saistītās tradīcijas un rituāli daļēji mainījušies, pielāgojušies sabiedrības nostājai un pārliecībai. Tomēr būtība un pamats saglabāties. Tas attiecas arī uz katoļticīgo nomirušo bērnu tradīcijām Latgalē, kur viena no neiztrūkstošām lietām ir garīgo dziesmu jeb psalmu dziedāšana. Psalmi tiek dziedāti ar domu, lai atvieglotu aizgājēja dvēseles ceļu pie Dieva un izlūgtos Dievam piedošanu par aizgājēja grēkiem.

Foto Lidija Kirillova

Anna Vilcāne ir viena no nedaudzajām psalmu dziedātājām Preiļu draudzē. Teju sešdesmit gadu laikā būs neskaitāmās izvadīšanās

Pēdējo desmit līdz divdesmit gadu laikā varēja novērot, ka par nopietnu problēmu kļūst psalmu dziedātāju trūkums. Sievas ar labu balsi, prasmēm un zināšanām ir vien nedaudzas uz plašu apkaimi, tāpēc loģiski rodas jautājums – vai psalmu dziedāšana saglabāsies?

Lai dzirdētu, tā teikt, profesionāla viedokli, uz sarunu par Latgales katoļu bērnu tradīcijām aicinājām Preiļu Romas katoļu draudzes locekli un ilggadēju psalmu dziedātāju **ANNU VILCĀNI**. Viņa šīs garīgās dziesmas apguvusi teju pirms sešdesmit gadiem, bērnībā un agrā jaunībā klausoties mammas un vecāko māsu balsīs, pamazām dziedāšanā iesaistoties arī pati.

Laikiem mainoties, ir jāpiemērojas

«Psalmus atceros jau no bērnības. Kad kaimiņos vai rados kāds nomira, vakarā pirms bērēm vienmēr dziedāja psalmus. Dziedāšana ar nelieliem pārtraukumiem atpūtai bija ilga, vismaz līdz pusnaktij. Pēc tam sekoja vesperes. Dziedājums bija daudz garāks nekā tagad, kad tas ir saīsināts. Cits laiks atnācis.

Kad es pati bērēs sāku piedalīties kā dziedātāja, pagājuši jau gadi piecdesmit. Bet psalmus sāku apgūt vēl agrāk, ejot līdz mammai un māsām uz kaimiņu vai radu bērēm. Tajos laikos psalmus dziedāja no vecajām grāmatām, ko bija sastādījis priesteris Pēteris Apšenieks. Lasījumi no Svētajiem rakstiem bija krietni garāki, tos izpildīja dziedot, nevis lasot, kā tas ir tagad. Jā, arī paši psalmi bija garāki. Tiku dzirdējusi, ka citās draudzēs dziedāšana ieilga pat pēc pusnakts. Tas tāpēc, ka laukos cilvēkiem vispirms vajadzēja mājas darbus vakarā apdarīt, tikai tad varēja uz bērnu māju iet.

Tagad dzīve citādāka, daudz kas ir mainījies. Piemēram, ja nomirušais dzīvojis pilsētā daudzdzīvokļu namā, tad nebūtu labi psalmus dziedāt ap pusnakti. Tas būtu traucējoši kaimiņiem, tāpēc piemērojami apstākļiem un psalmus sākam dziedāt ap pieciem vai sešiem vakarā.

Dziedājumos vairs nedzird vīru balsis

Atceros, ka senāk nomirējs līdz pat bērnu dienai parasti atradās savās mājās, arī tajā vakarā, kad dziedāja psalmus. (Mūsdienās tā ir reti, zārks ar mirušo parasti ir vai nu kapličā, vai morgā.) Tikai bērnu dienas rītā zārku ar mirušo

aizveda uz baznīcu, kur noturēja Svēto Misi, dziedāja Krustaceļu vai skaitīja Rožukroni. Pēc Svētās Mises bērnu dalībnieki priestera pavadībā devās uz kapsētu. Kapos izvadīšana gan toreiz, gan tagad notiek tāpat, nekas īpaši nav mainījies

Toties mainījies tas, cik daudz bija psalmu dziedātāju – visi kaimiņi sanāca, jo sādžās visas mājas bija ļaužu pilnas. Uz izvadīšanu visi ieradās. Ja, teiksim, uz kāzām gaidīja uzaicinājumu, tad uz bērēm visi saprata, ka jānāk atvadīties. Un visiem bija psalmu grāmatas līdzī. Bet skaistākais bija tas, ka varēja dzirdēt arī vīru balsis. Cik jauki tad skanēja... Pēdējā laikā vien reta reize bijusi, kad kāds vīrietis vai jauniešs uzdrošinās dziedāšanā piedalīties, var uzskatīt, ka drosminieks.

Parasti esam vairākas dziedātājas, reizēm kāds no tuviniekiem pievienojas. Diemžēl arvien biežāk gadās tādas reizes, kad psalmus nākas dziedāt divatā. Tomēr ir labi, ka tuvinieki pieturas pie šīm katoļu tradīcijām, neļauj tām izzust. Reizēm ir tā, ka vakarā pirms bērēm nav iespējas psalmus nodziedāt. Tādā gadījumā ierodamies baznīcā pāris stundas iepriekš, lai pirms Mises paspētu psalmus nodziedāt.

Melodijas glabājas dziedātāju prātos

Psalmu teksti visiem katoļiem ir vieni un tie paši, ko nevar teikt par melodijām. Tās nekur nav pierakstītas un dziedātājām ir jāzina no galvas. Mana bērnības draudze ir Vanagu draudze. Melodijas apguvu, kad mamma un māsas dziedāja. Vēlāko dzīvi esmu vadījusi Preiļu draudzē. Galvenā dziedātāja mums toreiz skaitījās Genovefa Pelše, no viņas pamazām apguvu arī šīs puses psalmu melodijas. Tās katrā draudzē ir mazliet citādākas, bet atšķirības nav tik lielas, lai būtu kādas grūtības pielāgoties. Varu aizbraukt, piemēram, uz Vidsmuižas draudzi, paklausīties vadošo dziedātāju un ielāgot melodiju. Tāpat dara tās dziedātājas, kuras atbrauc no citurienes uz mūsu pusi.

Tagad psalmu teksti kopā ar citām lūgšanām ir apkopoti jaunizdotajās lūgšanu grāmatās. Tās ir līdzī katram baznīcā gājējam, tāpēc nav problēma, ka kāds arī vārdus no galvas nezina. Vecajās psalmu grāmatās gan teksts bija citādāks un smagāks, gan melodijas grūtākas. Lasījums no Svētajiem Rakstiem dziedājām. Kurš katrs tagad to nevarētu.

Domājot par dziedāšanu baznīcā, tajā skaitā psalmu dziedāšanas tradīcijas saglabāšanu, reizēm aizdomājos, cik ilgi tā vēl būs? Dziedātāju pulciņš paliek arvien mazāks, kļūstam vecākas, katru gadu kādas balss īpašniece aiziet viņsaulē. Pērn, piemēram, atvadījāmies no lieliskas dziedātājas Valentīnas Višņevskas. Veronikai Pelšei gadu nasta arī neļauj aktīvi piedalīties dziedājumos.

Visspēcīgākie lūgšanu vārdi

Ja tā nopietni ņem, tad stabilas dziedātājas esam kādas četras. No pieredzējušākajām varu pieminēt Bronislavu Lausku, Zinaīdu Rumpu. Cenšamies piesaistīt jaunus cilvēkus. Paldies Dievam, ir mums jaunas dziedātājas, kas ne tikai psalmus un citus dziedājumus zina, bet mācās arī vadīt. Ļoti negribas, ka tradīcija pārtrūkst, tāpēc arī cenšamies visiem spēkiem. Varu palepoties, ka Preiļu draudzē ir četras – piecas jaunas dziedātājas, kas pārmanto tradīciju. Viņu vidū arī vairākas skolotājas – Mārīte Lisova, Mārīte Šķestere. Ar Lūciju Zeili mēs jau tagad ejam uz bērēm dziedāt psalmus. Liels paldies viņām, ka darbu aizņemtībā atrod laiku arī baznīcas lietām.

Ir jāatceras, ka psalmi ir spēcīga lūgšana, visspēcīgākā. Psalmos pateikts viss svarīgākais. Kad iedziļinies vārdos, rodas cits skatījums. Tagad, piemēram, kad dziedu psalmus, man ir pavisam citas domas un izjūtas nekā tas bija bērnībā vai jaunībā. Toreiz zināju vārdus un tik dziedāju, tagad katrs vārds kaut ko nozīmē. Dziedāt vajag, līdzī domājot, tad tas nāk no sirds. Bet šāda saprašana nāk ar laiku, ar pieredzi.

Psalmus nedrīkst aizmirst

Ja man saka – kā tu vari tās garās stundas nodziedāt, es atbildu, ka man tas nesagādā grūtības, esmu pieradusi. Galvenais, lai telpa nav pārāk vēsa un ir silta tēja, ko padzerties. Ja vēl klāt citas dziedātājas, ar kurām balsis saskan, tad jūties gandarīts un uzpildīts.

Bērnu dziedātāju trūkums ir, to nevar noliegt. Ir gadījies, ka draudzes prāvests piezvina un lūdz atnākt uz kapiem, jo nav neviena, kas dziedātu. Pārbaudījums bija pandēmijas gadi, kad cilvēki bija nobažījušies par savu veselību. Es gāju un dziedāju, jo sapratu, ka piederīgajiem jau tāpat ir grūti, kāpēc vajadzīgas liekas raizes, ka apbedīšanas ceremonija nebūs atbilstoši tradīcijām. Tas bija briesmīgi, ka no aizgājēja tuvinieki nevarēja īsti atvadīties, stāvēja pie aizvērtā zārka.

Nezinu, ar ko tas izskaidrojams, bet cilvēku aiziešana mūžībā ir kaut kāda cikliska. Ir nedēļas, kad jādzied divās, trijās bērēs, pat tādas dienas bijušas, kad dodos no vienām bērēm uz otrām. Pēc tam ir vairākas nedēļas, kad nav jādzied nevienās.

Neesmu pārliecināta, ka psalmu dziedāšana kā tradīcija neizzudīs, bet to vajadzētu saglabāt. Vismaz censties... Tas nav normāli, un katoļiem ir nepieņemami, ka bērēs priesteris ir viens, izvadīšanā nav, kas viņam atdziedātu.»

Priestera komentārs

Pieniņu Svētās Jēzus sirds un Daugavpils Dieva Žēlsirdības Romas katoļu draudžu prāvests Aigars Bernāns

Pieniņu Svētās Jēzus sirds un Daugavpils Dieva Žēlsirdības Romas katoļu draudžu prāvests **AIGARS BERNĀNS** savā pieredzē ir pārliecinājies, ka arī Latgalē, kur katolicisms ir visspēcīgākais, bērnu tradīcijas mainās, ienākot Rietumu pasaules domāšanai un uztverei. Mainījusies attieksme pret aizgājēju. Ja agrāk viss notika mājās – nelaikā mazgāšana, gērbšana, zārkā likšana un tā tālāk –, tad tagad visi orientējas uz trim lietām – vienkāršāk, praktiskāk, vieglāk. Viens telefona zvans, un profesionāla firma visu izdarīs, pat mācītāju nolīgs.

Prāvests ar skumjām secina, ka pat pie slimnīcām «ganās» apbedītāju firmas, kas konkurē cita ar citu, piedāvājot savus pakalpojumus. Atliek tikai samaksāt... Pat bērnu ceremoniju tiek lūgts novadīt ātrāk. Un tad vairs nevar būt runa par katoļu tradīciju ievērošanu, kad sākotnēji nelaikis atradās mājās, kur dziedāja psalmus, tad bērnu rītā tika vests uz baznīcu, kur noritēja dievkalpojums, tad sekoja brauciens uz kapsētu. Pieniņu un citās nelielās lauku draudzēs tā gan vēl notiekot, bet pilsētvidē tradīciju ievērošana vairs nenotiek.

Katoliskās tradīcijas panīkst. Priesteris uzskata, ka tam ir vairāki iemesli. Viens no tiem ir sliktā demogrāfiskā situācija, jo lauki paliek arvien tukšāki, draudzes – mazākas. Otrs iemesls – straujā paaudžu maiņa. Ja iepriekš tradīcijas balstījās, kā saka, uz ulmaņlaiku babinām, tagad šīs sieviņas jau ir viņsaulē. Kas nāk vietā? Septiņdesmitgadnieki jeb padomju laiku «zelta jaunatne», lielākā daļa no kuriem ir ateisma paaudze. Vien retais meklē un atrod ceļu uz baznīcu.

Vērojot sabiedrību, Aigars Bernāns ir pamanījis, kā mainījusies cilvēku attieksme pret nāvi un mirušā izvadīšanu. Materiālā pasaule ņem virsrroku, tāpēc, viņaprāt, pēc gadiem divdesmit katoļu bērnu tradīcijas, tajā skaitā psalmu dziedāšanu, varēs uzskatīt par strauji izzūdošām. ▣

«Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem».
«Par projekta raksta «Latgales katoļu bērnu tradīcijas tiek saglabātas» saturu atbild SIA «Vietējā»».

MAF
Mediju atbalsta fonds